

TASA-ARVO JA RISTEÄVÄT EROT POHJOISMAIDEN ARKTISISSA YLIOPISTOISSA

SUKUPOOLENTUTKIJOIDEN NOS-HS-TYÖPAJOJEN SARJA

Mervi Heikkinen, Eveliina Ylitalo & Anna Reetta Rönkä

Kuva 1. Viisi pohjoisinta yliopistoa Fennoskandiassa. Nämä keskinäistä yhteistyötä tekevät *The Arctic Five*-naapuriyliopistot muodostavat rajat ylittävän monitieteisen arktisen asiantuntijuuskeskittymän yhteispohjoismaisella alueella. Henkilökuntaa näissä yliopistoissa on yhteensä 14 545 henkeä ja opiskelijoita kaikkiaan 93 390. Etäisyydet ja kulkuyhteydet näiden naapuriyliopistojen välillä ovat kohtuulliset. Oulusta Luulajan yliopistoon on matkaa 250 km eli saman verran kuin Rovaniemelle, jonne voi matkustaa myös junalla. Etäisyys Luulajasta Uumajaan on 270 km. Matkaa Oulusta Tromssaan Rovaniemen kautta on noin 800 km, joka kesäkuukausina taittuu linja-autolla kahdessaatoista tunnissa.

Intersektionaalisen sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta tutkimus, joka keskittyy korkeakouluissa tapahtuvaan sukupuolten tasa-arvoon pohjoisilla alueilla – ja erityisesti tutkimus, joka myös kontekstualisoi tutkimuksen näihin pohjoisten korkeakoulutuksen ja tutkimuksen ympäristöihin – on arvokasta mutta harvinaista. Otollinen mahdollisuus tällaiselle tutkimukselle avautui yhteispohjoismaisen arktisen yliopistoyhteistyön viritämisen ansiosta sekä pohjoismaisen, humanistisia ja yhteiskuntatieteitä tukevan rahoituksen *Promoting Nordic research within the Humanities and Social Sciences* (eli lyhyemmin NOS-HS¹) tuella. Tässä hankepuheenvuorossamme avaamme kokemuksellisia näkökulmiamme tähän yhteistyöhön.

Pohjoismaiden pohjoisimmat, eli Oulun, Lapin, Uumajan, Luulajan ja Tromssan yliopistot laativat yhteistyön perustamisasiakirjan *Joint Arctic Agenda*² ja perustivat *The Arctic Five* -nimeä kantavan yhteistyöverkoston rehtoreidensa allekirjoittamalla yhteistyösopimuksella vuonna 2017. Yhteistyön tavoitteena on ollut lisätä alueen tutkimusintensiiteettiä ja houkuttelevuutta muun muassa yliopistojen ainutlaatuisten tutkimusinfrastruktuurien yhteiskäyttöä lisäämällä. Tämä verkosto ei kuitenkaan näyttänyt sisältävän sukupuolen ja muiden risteävien erojen tarkastelua.³ Niinpä ajatus feministisen tieteen tutkimuksen verkostosta yliopistojen sukupuolentutkijoiden kesken alkoi viritä. Yhtenä lisäkeinona lisätä alueen tutkimusintensiiteettiä oli *Arctic Five Chair* - ja *Fellows* -ohjelmien⁴ perustaminen, joissa tutkija kokoa tutkimusverkoston aihepiirinsä ympärille. Tällä kertaa myös feministinen tieteen tutkimus on mukana omana alueenaan⁵ kysyen arktisen tutkimuksen sukupuolivastuullisuuden perään.

Kaikilla *Arctic Five* -yliopistoilla on sukupuolentutkimuksen tutkijoita ja tutkimusryhmiä eri oppiaineissa sekä tieteenaloilla. Yleisesti ottaen sukupuolentutkimuksen yksiköiden käytössä olevat resurssit

vaihtelevat; osalla on useita virkoja (mukaan lukien professoreita) ja osalla sivuaineena opetettava oppiaine. Uumajan yliopistossa on Sukupuolentutkimuksen keskus, joka rahoittaa kokopäiväisiä väitöskirjatutkijoita neljän vuoden työsuhteisiin ja josta on valmistunut jo 79 tohtoria.⁶ *Arctic Five* -yliopistoissa voisi potentiaalisesti työskennellä lukuisia alueella koulutettuja sukupuolentutkijoita. Sukupuolentutkimuksen näkökulma on aivan keskeinen sosioekonomisen kestävän tulevaisuuden ja sitä koskevan päätöksenteon kannalta, mutta se on vielä kehittymässä oleva ulottuvuus arktisessa tutkimuksessa, kuten *Gender Equality in the Arctic (GEA) III:n* tuloksena syntyneessä *Pan-Arctic* raportissa tulee esille (Oddsödttir & Ágústsson, 2021).

Nykyisin kaikilla eurooppalaisilla yliopistoilla on velvoite laatia sukupuolten tasa-arvoa, monimuotoisuutta ja syrjimättömyyttä edistäviä suunnitelmia. Voisi odottaa, että tällaiset suunnitelmat perustuvat tutkimukseen erityisesti tutkimuslaitoksissa, jotka tekevät myös sukupuolentutkimusta. Tästä syystä näemme tärkeäksi tarkastella NOS-HS-työpajoissamme sukupuolten tasa-arvoon ja risteäviin eroihin liittyvää tutkimusta näissä *Arctic Five* -yliopistoissa. Tästä aiheesta ei ole aiemmin tehty tutkimusyhteistyötä pohjoisimpien yliopistojen kesken. Yhteiskunnalliskulttuuriset olosuhteet näiden pohjoismaiden pohjoisempien yliopistojen alueilla ovat toistensa kaltaisia mutta eroavat Pohjoismaiden pääkaupunkiseutujen ja myös eteläisimpien yliopistojen kampuksista.

Yleisesti ottaen feministien keskuudessa on esitetty, että sukupuolten tasa-arvo etenee liian hitaasti kaikilla yhteiskunnan sektoreilla myös tasa-arvon kärkenä pidetyissä Pohjoismaissa, tutkimus ja kehitys mukaan lukien. Pohjoismaat ovat edistyksellisimpiä sukupuolten tasa-arvossa erilaisilla mittareilla mitattuna maailmanlaajuisesti, mutta silti pohjoismaisten yliopistojen professoreista vain noin

1 NOS-HS: <https://nos-hs.org/>

2 *Joint Arctic Agenda of the Arctic Five* : <https://arcticfive.org/wp-content/uploads/2021/10/Joint-Arctic-Agenda-signed-in-Rovaniemi-Nov-2017.pdf>

3 Arctic Five -yliopistoyhteistyön teema-alueet olivat aluksi ennalta määriteltäviä: energia, terveys, kaivannaisalat, aluekehitys, alkuperäiskansa ja koulutus.

4 *Arctic Five Chairs and Fellows*: <https://arcticfive.org/home/research/chairs-fellows/>

5 *Arctic Five Chairs*: <https://arcticfive.org/home/research/>

6 Umeå Centre for Gender Studies (UCGS): <https://www.umu.se/en/umea-centre-for-gender-studies/about-the-department/>

28 % on naisia (*SheFigures Nordic 2023*). Vaihtelu on huomattavaa tieteenaloittain ja aihealueittain. Suurin sukupuolenumukainen segregatio on nähtävissä luonnontieteissä ja teknologiassa sekä sosiaali- ja kasvatustieteissä. Nordforskin *Nordic Center of Excellence (NCoE) – Solving Gender Paradox*-ohjelman viisivuotinen pohjoismainen huippuyksikkörahoitus päättyi viime vuonna. Ohjelmasta rahoitettujen *Nordicore⁷* ja *Nordwit⁸* NCoE-hankkeiden erityisenä pyrkimyksenä oli tutkia pohjoismaista sukupuoliparadoksia ja tuottaa tietoa siitä, mitkä tekijät edistävät ja estävät sukupuolten välistä tasa-arvoa, sekä lisätä ymmärrystä sukupuolten tasa-arvosta korkeakouluissa ja naisten uralla teknologiavetoisissa työympäristöissä. Näiden ja lukuisten muiden tutkimushankkeiden ansiosta sukupuolten eriarvoisuudesta Pohjoismaissa, myös akateeminen ympäristö huomioden, on olemassa huomattava määrä tutkimustietoa.

Pohjoismaisessa kontekstissa on merkillepantavaa, että kaikkein pohjoisimmissa yliopistoissa naisten osuus professorikunnassa on maan keskitasoa korkeampi. Yliopistotasolla professorin tehtävissä toimivista jopa 30–55 % voi olla naisia. Millaiset alueelliset sukupuolijärjestelmät (Walby 2020) tai tasa-arvoa edistävät organisaation käytännöt (Acker 2006) luovat puitteet keskimääräistä korkeampaan naisprofessoreiden prosentuaaliseen osuuteen näissä yliopistoissa? Näkyykö tämä jollakin tavalla tutkimuksessa, koulutuksessa, tiedolla johtamisessa tai muuten organisaation kulttuurissa tai ilmapiirissä? Muun muassa näihin kysymyksiin NOS-HS-työpajojen sarjamme etsi vastauksia.

SUKUPOULTEN TASA-ARVO JA RISTEÄVÄT EROT POHJOISMAIDEN ARKTISISSA YLIOPISTOISSA

NOS-HS on Pohjoismaisten humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tutkimusneuvostojen yhteistyökomitea, ja se koostuu Tanskan, Suomen, Islannin,

Norjan ja Ruotsin humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen tutkimuksesta vastaavista tutkimusneuvostoista. NOS-HS-komitea⁹ tukee myös pohjoismaisten tutkijoiden välistä yhteistyötä rahoittamalla heidän tutkimusaloitteitaan edistäviä työpajoja. Hakuaika näille työpajarahoituksille on ollut syksyisin, mutta rahoitusmuoto on tauolla vuosina 2023–2024. Myönnetty rahoitus on ollut enimmillään 43 000 EUR hanketta kohden, jolla on voinut rahoittaa tutkijoiden matka- ja majoituskuluja työpajoihin osallistumiseksi. Päämääränä NOS-HS-toiminnassa on edistää tutkijalähtöistä humanististen ja yhteiskuntatieteellisten alojen tutkimusta Pohjoismaissa. Rahoitus tukee eri uravaiheissa olevien pohjoismaisten tutkijoiden kansainvälisten yhteyksien luomista. NOS-HS pyrkii myös osallistumaan politiikkatyöhön ja tutkimusstrategioihin sekä edistämään laadukasta avointa julkaisutoimintaa humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä.

Hankevalmistelu tasa-arvotutkimuksen edistämiseksi aloitettiin NOS-HS-hakukuulutuksen avaututtua virtuaalisissa kokouksissa vuonna 2019. Etätapaamisten myötä tutustuimme paitsi toisiimme, myös muihin sukupuolentutkimuksen yksiköissä meneillään oleviin hankkeisiin. Haasteeksi koettiin paikallisesti pienet resurssit, jotka myös tuovat omat rajoitteensa yhteydenpitoon naapuriyliopistojen kesken. Keskinäinen alueellinen yhteistyö nähtiin merkitykselliseksi myös institutionaalisten tasa-arvotoimien yhdessä tutkimisen ja niiden kehittämisen vuoksi.

Haimme pohjoismaista yhteiskuntatieteellisille- ja humanistisille aloille suunnattua rahoitusta vuoden 2021 haussa hankkeelle *NOS-HS Exploratory Workshop – Intersectional Gender Equality in Arctic Academia – Exploring Sustainable Futures*.¹⁰ Hankkeellemme myönnettiin kaksivuotinen rahoitus pohjoismaisen yhteistyön vahvistamiseksi ja tutkimusverkoston rakentamiseksi korkeakoulujen kesken vuosille 2022–2023. Hankkeessa edistetään tutkijoiden yhteistyötä intersektionaalista sukupuolten

7 *Nordicore*: <https://www.samfunnsforskning.no/core/english/projects/nordicore/index.html>

8 *Nordwit*: <https://nordwit.wordpress.com/>

9 NOS-HS tavoitteet ja pyrkimykset: <https://nos-hs.org/wp-content/uploads/2021/11/nos-hs-aims-and-objectives-4-feb-2021.pdf>

10 Nordforsk NOS-HS funding: Intersectional Gender Equality in Academia - Exploring Sustainable Futures in the Arctic North (Reference number ID 123966).

tasa-arvoa käsittelevän verkostoyhteistyön avulla erityisesti viidessä Pohjoismaiden pohjoisimmissa yliopistoissa, jotka sijaitsevat Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Verkoston koordinaattorina toimii Oulun yliopisto. Partneriyliopistot ja niiden yhteyshenkilöt hankkeessa ovat Kirsti Lempiäinen Lapin yliopistosta, Lena Abrahamsson Luulajan Teknillisestä Yliopistosta, Britt-Inger Keisu Uumajan yliopistosta ja Lilli Mittner Tromssan yliopistosta. Oulun yliopistosta hankkeessa ovat olleet mukana Mervi Heikkinen, Eveliina Ylitalo sekä Anna Reetta Rönkä.

Rahoituksen avulla toteutimme kolme tutkivaa työpajaa, jotka järjestettiin Tromssassa 15.–17.6.2022, Oulussa 30.11.–2.12.2022 ja Uumajassa 27.–28.3.2023. Näihin työpajoihin osallistui sekä *Arctic Five* -yliopistojen sukupuolentutkijoiden tiimin jäseniä että laajemman tutkijaverkoston toimijoita. Järjestämässämme tilaisuuksissa oli lukuisia kutsuttuja puheenvuoroja, ja osallistujia oli kussakin tapaamisessa noin 30. Tarkastelimme tapaamisissa arktisten yliopistojen intersektionaalista sukupuolten tasa-arvoa useasta näkökulmasta. Tutkivien työpajojen ohjelmat löytyvät NOS-HS-hankkeemme www.sivulta.fi.¹¹ Paikalliset erityisteemat, kuten alueen alkupeäräiskansan saamelaisten esiin nostama sukupuolen ja risteävien erojen tutkimus, ovat olleet tärkeä osa ohjelmaamme. Keskustelut liittyivät arktisen alueen monitieteisen sukupuolentutkimuksen rakentumiseen ja ajankohtaisiin kestäväen tulevaisuuden haasteisiin. Työpajat avasivat alueelliset erityispiirteet huomioivan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustutkimuksen ja siihen liittyvään koulutuksen tarvetta. Kuvaamme seuraavissa kappaleissa järjestämiemme työpajojen sisältöä ja niiden keskeistä antia.

TUTKIVAT TYÖPAJAT TROMSSASSA, OULUSSA JA UUMAJASSA

Ensimmäinen NOS-HS:n tutkiva työpaja järjestettiin 16.–17. kesäkuuta 2022 Tromssassa. Oulun ja Rovaniemen yliopistojen pieni osallistujajoukko matkusti reittilinja-autolla läpi Lapin upeiden maisemien suoraan Tromssan keskustaan.¹² Muut työpajan

osallistujat pääsivät seuraamaan tapahtumaa hyvin järjestetyn online-yhteyden kautta. Tromssan ensimmäisen työpajan laajempi teema oli yhdenvertaisten tulevaisuuksien tarkasteleminen Pohjoismaiden pohjoisissa yliopistoissa. Ensimmäisenä päivänä pääsimme osallistumaan Norjan tiedeuniversoston BALANSE-ohjelman ja Tromssan yliopiston rahoittaman *Prestige*-hankkeen päätösseminariin. *Prestige*-hanke¹³ (2018–2023) tutki sukupuolten tasapuolista edustusta tutkimuksen johtamisessa. Päätösseminarin yhteydessä esiteltiin kattavasti hankkeen tuloksia liittyen sukupuolijakaumaan sekä uran ja työskentelyn esteisiin tutkimustyössä. Hankkeessa kehitetyn avoimesti saatavilla olevan Balancinator-työkalun avulla voidaan seurata organisaatioiden sukupuolijakauman ajallista muutosta visualisoidusti pelkän numeerisen tilannetiedon lisäksi. Lilli Mittner ja Matthias Mittner Tromssan yliopistosta ovat työkalun keskeisiä kehittäjiä. Kuulimme seminaarissa myös opiskelijoille suunnatuista yhteistyöverkostoista Tromssan yliopistossa ja Narvikin kampuksella, joilla pyritään parantamaan sukupuolten tasa-arvoa yliopistossa.

Toisena päivän ohjelma alkoi tutkivan työpajasarjan esittelyllä. Kuulimme päivän aikana turvallisuustutkimusta edustavan Gunhild Hoogenen Gjørvin puheenvuoron sukupuolesta arktisella alueella, jonka jälkeen projektin osallistujien edustajat antoivat kuvauksensa omien yliopistojensa esteistä ja mahdollisuuksista tasa-arvoisen arktisen tulevaisuuden saavuttamiseksi. Päivän aikana kaikkien osallistujayliopistojen aloittelevat tutkijat pääsivät myös esittelemään väitöskirjatutkimuksiaan. Tromssan työpajan päätti NOS-HS-projektipartnereiden tapaaminen, jossa keskusteltiin tulevista yhteistyömahdollisuuksista, projektin toivotuista tuotoksista sekä seuraavasta työpajasta. Yhteistä päivällistä päästiin nauttimaan ravintola Skirrin pitkien pöytien ääreen Tromssan keskustaan, veden äärelle.

Toinen tutkiva työpaja järjestettiin Oulun yliopistossa 30.11.–2.12.2022. Tällöin saimme vieraiksemme partnerit verkoston jäsenyliopistoista sekä osallis-

¹¹ *Intersectional Gender Equality in Academia in the Arctic North - Exploring sustainable futures*: <https://www oulu.fi/en/projects/intersectional-gender-equality-academia-arctic-north>

¹² Eskelisen Lapin liikenteen Arctic Route: <https://www.eskelisen.fi/eskelinen/arctic-route/>

¹³ Norwegian Research Council: grant number 281862.

tujia ja luennoitsijoita muista yliopistoista. Työpaja oli yhdistetty samaan aikaan Oulun yliopistossa järjestettyihin Sukupuolentutkimuksen päiviin, joiden teemana oli *Feminist Matterings – Indigenous and Arctic Engagements*. Alkuperäiskansojen ja arktisen tutkimuksen painotus sopi hyvin yhteen työpajan teemojen kanssa. Työpajassa ja Sukupuolentutkimuksen päivillä painotettiin tiedon ja vallan yhteyttä pohjoisesta näkökulmasta.

Työskentely alkoi pienemmän ryhmän kesken 30.11., ja se toimi myös eräänä Sukupuolentutkimuksen päivien esiseminaarina. Työpajassa käsiteltiin tiedon tuottamista alkuperäiskansojen, eritoten saamelaisten, näkökulmasta. Siitä puhuivat Rauna Kuokkanen Lapin yliopistosta ja Kristina Rolin Tampereen yliopistosta. Työpajaa oli myös seuraamassa yksi Sukupuolentutkimuksen päivien pääpuhujista, professori Kim TallBear Albertan yliopistosta Kanadasta. Oulussa saimme luennoitsijoiksi partneri yliopistojen edustajien lisäksi myös vierailijoita muista pohjoisista yliopistoista. Firouz Gaini osallistui etänä Färsaarten yliopistosta ja käsitteli puheenvuorossaan isyyttä ja sen muuttumista. Jeff Hearn Hankenista haastoi tarkastelemaan maskuliinisuuksia, akatemiaa ja tiedettä. Melina Duarte Tromssan yliopistosta esitteli oppikirjaksi soveltuvaa kirjaa *Gender Diversity, Equity, and Inclusion in Academia. A Conceptual Framework for Sustainable Transformation* (Duarte ym. 2023). Sukupuolten tasa-arvoa tutkimusrahoituksessa GRANTeD-hankkeen¹⁴ tuloksien perusteella esitteli Liisa Husu Örebron yliopistosta. Lena Abrahamsson Luulajan teknillisestä yliopistosta kertoi sukupuolentutkimuksen neljästä vuosikymmenestä yliopistossa. Kirsti Lempiäinen esitteli euroopalaiseen UniSafe-hankkeen¹⁵ aineistonkeräykseen liittynyttä vastaanottoa Lapin yliopistossa. Työpaja päätettiin keskusteluun yhteisen toimitetun kirjan tarpeesta ja sen mahdollisesta aikataulusta. Seuraavina päivinä NOS-HS-työpajan osallistujat pääsivät seuraamaan Sukupuolentutkimuksen päiviä ja jatkamaan keskustelua.

Uumajan yliopisto ja Luulajan teknillinen yliopisto järjestivät yhdessä kolmannen työpajan 27.–28.3.2023 Uumajassa, jonne matkattiin Oulusta autokyydillä läpi auringonpaisteisen pohjo-

sen talvimaiseman. Uumajassa jatkettiin jo Oulussa alkanutta keskustelua saamelaisten tutkijoiden kanssa, ja kuulumme työpajassa useista saamelaisista ja alkuperäiskansoja käsittelevistä tutkimuksista. Tervetulo puheiden jälkeen työpajan aloittivat dekolonisaatiota ja saamelaisten tutkimusta ja opetusta käsittelevät Angelika Sjöstedt Landen (Mid Sweden University) ja Astri Dankertsen (Nord University) puheenvuorot. Ensimmäisenä päivänä kuulumme myös Anna Wahlin (KTH Royal Institute of Technology) ja Sara Wilsonin (Uumajan yliopisto, U-NET-verkosto) kokemuksia ja konkreettisia neuvoja akatemian muuttamiseksi tasa-arvoiseksi sisältä päin. Luentosalista jatkoimme Uumajan kaupungin järjestämälle innovatiiviselle Linda Gustafssonin opastamalle *Gendered Landscapes* -bussikerrokselle. Kierroksella vierailimme Uumajan eri kaupunginosissa tutustumassa paikkoihin, joita on kehitetty hyödyntämällä feminististä kaupunkisuunnittelua. Uumajan kaupunki on palkannut kaksi tasa-arvoja yhdenvertaisuusasiantuntijaa, joiden tehtävänä on tukea kaupunkia kehittymään hyväksi asuinpaikaksi kaikille sukupuolesta, etnisestä taustasta, iästä tai muista risteävistä eroista riippumatta. Vierailimme bussikerroksen aikana esimerkiksi Uumajan kampuksella sijaitsevassa päiväkodissa, urheilukentällä, alikulkutunnelissa, kunnanvaltuuston tiloissa ja puistossa. Kaupungin edustaja esitteli tehtyjä muutoksia, niihin vaikuttaneita tutkimustuloksia ja muutosten vaikutuksia. Tutustuimme Uumajan kaupunginkirjastoon, jonka avaaminen oli osa Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden tapahtumia vuonna 2014. Kirjastossa pääsimme tutustumaan Ruotsin #Metoo-kampanjasta kertovaan näyttelyyn ja kirjakauppaan, josta mukaan tarttui Kerstin Thörnin *Kvinnor i Umeå – en historisk guide* (2022). Päivä päättyi verkostoitumisillalliseen 13. kerroksen Brasserie NÖR-ravintolassa, jossa keskustelimme osallistujien kesken päivän luentojen kohokohdista, tutkimuksista ja ajankohtaisista asioista.

Uumajan työpajan toisena päivänä Maria Carbinin puheenvuoron keskiössä oli anti-gender-liike, tiedon haastaminen ja kehittäminen. Lisäksi kuulumme Ina Knoblockin koskettavasta, omakohtaisesta henkilöhistoriasta ammentavasta väitöskir-

14 GRANTeD: <https://www.granted-project.eu/>

15 UniSafe: <https://unisafe-gbv.eu/>

jatutkimuksesta *Writing-weaving Sámi Feminisms: Stories and Conversations*¹⁶, joka paikantuu sekä saamelaisuuteen että Torniojokilaaksoon. Työpa- ja päättyi hankepartnereiden tapaamiseen, jossa työstettiin yhteisen tutkimusartikkelin aineiston analyysiä. Yhdessä työstettävät tieteelliset artikkelit ovatkin olleet tutkimustapaamisten lisäksi keskeinen ja erittäin antoisa konkreettinen toimi, johon olemme yhdessä verkoston toimijoiden kanssa ryhtyneet. Odotamme yhteisartikkeleiden avaavan tärkeitä näkökulmia yliopistojen tasa-arvoa koskevaan tutkimukseen.

Verkostomme seuraava NOS-HS-rahoituksen jälkeinen tapaamisemme järjestetään Arktisessa Kongressissa¹⁷ 29.5.–3.6.2024 Bodøssa Norjassa. Aitutlaatuinen tapahtuma on kolmen kansainvälisen arktisen organisaation yhteinen aikaansaannos: sen toteuttamisesta vastaavat *International Arctic Social Science Association (IASSA)*, *University of Arctic (UArctic)* ja *High North Dialogue*. Verkostomme laati työryhmäesityksen pohjoisen ihmisiä ja sukupuolten tasa-arvoa inklusiivisissa arktisissa yhteisöissä käsittelevälle teema-alueelle. Tutkivaan työpajatyöskentelyymme perustuva työryhmäehdotuksemme *Intersectional Gender Equality Challenges within Arctic Academia* on julkaistu konferenssin työryhmien esittelyssä.

Haluamme jatkaa keskustelua arktisten yliopistojen roolista alueiden kehittämisessä. Yliopistot ovat mukana kehittämässä joustavia, monimuotoisia ja inklusiivisia arktisia yhteisöjä, joiden myötä ne myös mahdollistavat tiedon yhteistuottamista esimerkiksi osallistavien menetelmien, kuten kansalaistieteen avulla. Kuitenkin sukupuolten epätasa-arvo muiden erojen ja erontekojen kanssa vaikuttaa samanaikaisesti ja kauaskantoisesti niin pohjoisissa yhteisöissä kuin myös arktisissa yliopistoissa. Kyse on inhimillisen potentiaalin toteutumismahdollisuudesta ja sen aktualisoitumisesta: miten mahdollistaa osallistuminen akateemiseen tiedon tuottamiseen ja osallisuus sellaisten tiedontuotantokäytäntöjen kehittämiseen, jotka sopisivat arktisiin yhteisöihin? Erityistä huomiota on kiinnitetty naisten, alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen

kohtaamiin haasteisiin akateemisella uralla. Miten voisimme tunnistaa hegemonisen sukupuolentutkimuksen sekä pohjoismaisen kolonialismin ja antaa tilaa saamelaiselle feministiselle tiedonmuodostukselle (Knoblock 2022)? Epätasa-arvo liittyy myös horisontaaliseen ja vertikaaliseen sukupuolten eriytymiseen, mikä puolestaan kytkeytyy ammattialojen eriytymiseen sekä alojen eriarvoiseen palkkakehitykseen sekä edelleen ennakkoluulojen ylläpitoon yliopistoissa. Moninaisuuden johtamiseen tarvitaan tutkimustietoa ja tiedolla johtamista (Duarte ym. 2023).

Tutkimustiedon puutteita on havaittu intersektionaaliseen sukupuolten tasa-arvoon liittyen arktisilla alueilla, erityisesti alueen korkeakouluja käsittelevissä tutkimuksissa. *Arctic Congress*-työryhmässämme tarkastellaan intersektionaalista sukupuolten tasa-arvotutkimusta, jota tekevät arktisissa yliopistoissa toimivat tutkijat sekä ne tutkijat, joiden tutkimuskohde on arktinen. Tarkoituksemme on selvittää, millaista tutkimusta on tehty napapiirin ja sen lähialueiden yliopistoissa tästä aihepiiristä, paikantaa tiedon aukkoja ja tunnistaa tasa-arvoon liittyviä haasteita tehdyn tutkimuksen perusteella. Tarkastelemme tiedontuotannon potentiaaleja ja intersektionaalisen sukupuolten tasa-arvon merkitystä sekä sukupuolen ja risteävät erot samanaikaisesti huomioivan tasa-arvon parissa tehtävää työtä ja sen tarpeita arktisella alueella. Työryhmään hyväksytyillä esityksillä on mahdollisuus osallistua aihepiiriin liittyvään kirjahankkeeseen.

TUTKIVIEN TYÖPAJOJEN TULOKSIA – KOHTI ARKTISTEN YLIOPISTO-ORGANISAATIOIDEN INTERSEKTIONAALISEN TASA-ARVOTUTKIMUKSEN AGENDAA

Olemme saattaneet kaksivuotisen verkostohankkeen päätökseen, ja olemme sen raportointivaiheessa: mitä olemme oppineet ja saaneet rahoituksen avulla aikaiseksi verkostoon kuuluvien toimijoiden kesken tai laajemmin yliopistoissamme? Jokaisessa *Arctic Five*-yliopistossa toimivat sukupuolentutki-

16 Ina Knoblock (2022) *Writing-weaving Sámi Feminisms: Stories and Conversations*: <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/a581037e-aa70-402d-9eec-72f8e73401c4>

17 *Arctic Congress Bodø 2024* 29 May - 3 June 2024: <https://www.arcticcongress.com/>

jat muodostavat paikalliset sukupuolentutkimuksen käytäntöyhteisöt, joissa sukupuolentutkimusta on kehitetty vuosikymmenten kuluessa myös tieteenalarajat ylittävässä yhteistyössä. Tämä kunkin yliopiston omanlainen sukupuolentutkimuksen rakentuminen on ollut mielenkiintoista ja merkittävää yhteistyön rakentumisen ja myös sen tulevaisuuden visioiden kannalta. Yhteistyömme jatkuu muun muassa yhteisen sukupuolten tasa-arvoa ja risteäviä eroja arktisella alueella moniulotteisesti tarkastelevan verkkokoulutuksen järjestämisen tiimoilta. Viritteillä on hankeyhteistyötä sekä yhteisarikkeleiden ja yhteisen kirjan kirjoittamista.

NOS-HS-hankkeen aikana on luotu tietoa sukupuolen kanssa risteäviä eroja huomioivista tasa-arvokysymyksistä. Tarkastelimme erityisesti arktisten yliopistojen yhteydessä alueellisuuden ja paikantuneisuuden merkitystä suhteessa pohjoismaiseen, eurooppalaiseen ja laajempaan kansanväliseen tiedon tuottamista koskevaan keskusteluun. NOS-HS-hankkeessa on toteutettu kollektiivisen yhteissuunnittelun periaatteita yhteisten aktiviteettien suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kaikki verkoston jäsenet ovat osallistuneet toimintaan aktiivisesti omista lähtökohdistaan. Olemme oppineet yhdessä toisiltamme, toistemme osaamista arvostaen ja paikallisista haasteista oppien.

Jatkamme näiden kahden vuoden jälkeen yliopistoissamme tehdyn sukupuolten tasa-arvoa käsittelevän tutkimuksen tarkastelua, sukupuolten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön institutionalisoitumisen, sekä intersektionaalisen sukupuolten tasa-arvoa käsittelevän opetustarjonnan kehittämistä. Yhteinen toimintamme on sisältänyt tutkivien työpajojen lisäksi tieteellisten yhteisarikkeleiden kirjoittamista, kokoomateoksen ideointia ja yhteiskurssin järjestämistä. Työryhmäkokouksissa on voinut runsaasti ideoita yhteisen tutkimuksen eteenpäin viemiseksi, mutta myös työryhmäkokousten luonne koulutuksellisina tilaisuuksina on noussut esiin, kuten arktiset yliopistot erityisenä tutkimuksellisenä kontekstina.

Pohjoismainen, kansallinen tai yliopistotasoinen rahoitus sukupuolentutkimukselle on edelleen niukkaa. Sukupuolentutkimuksen tuottama asiantuntemus ja kysymyksenasettelut tiedon uudistamiseksi ovat merkittäviä. Nais-, feministisen ja

sukupuolentutkimuksen tuottama tutkimus- ja menetelmätieto sisältyvät tutkimusetiikkaan, ovat osa sukupuolivastuullista tutkimusta ja tutkijan asiantuntemusta sekä vaikuttavat myös tutkimuksen rahoituspolitiikkaan. Tälle asiantuntemukselle on nyt erityisesti tarvetta alueen geopolitiikan merkityksellistyttyä uudella tavalla Venäjän Ukrainaan aloittaman hyökkäyssodan seurauksena: samalla kun Suomen, Ruotsin ja Norjan yhteistyö tiivistyi puolustusliitto Natoon liittymisen myötä myös tämän yhteispohjoismaisen alueen itärajasta tuli Naton itäraja. Virallinen yhteistyö venäläisiin yliopistoihin ja niissä toimiviin tutkijoihin katkesi hyökkäyssodan seurauksena. Tässä tilanteessa arktisen tutkimuksen intersektionaalinen sukupuolten tasa-arvo ja sukupuolittietoisuus myös merkityksellistyy uudella tavalla. *Arctic Five* -yliopistoista valmistuneet tarvitsevat tiedot ja taidot arktisen tutkimuksen ymmärtämiseksi, tekemiseksi sekä sukupuolivastuullisen tiedon tuottamiseksi muun muassa arktisen alueen päätöksentekoa varten.

NOS-HS-rahoitus oli merkittävä tuki yliopistojemme sukupuolentutkijoiden verkostoitumiselle. Nyt merkittävää on tutkijoiden sitoutuminen yhteistyöhön jatkossa. *Intersectional Gender Equality in Academia – Exploring Sustainable Futures in the Arctic North* toimii *Arctic Five* -yliopistojen sukupuolentutkimuksen tutkijoiden monitieteisenä verkostona. Se on tarjonnut osallistujilleen sekä pääsyn että hyödyllisen näköalan alueen yliopistoissa tehtävään sukupuolta ja risteäviä eroja käsittelevään tutkimukseen. Lisäksi se on auttanut luomaan erinomaisia puitteita yhteiselle tutkimukselle ja koulutuksen järjestämiselle myös jatkossa.

Dosentti, KT Mervi Heikkinen on yliopistopedagogiikan yliopistonlehtori ja tutkija Oulun yliopiston Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa. Hän tutkii feminististä tietoa, intersektionaalista sukupuolten tasa-arvoa, episteemistä kontribuutiota ja sosiomateriaalisia kietoumia digitalisoituvassa arktisessa yliopistossa ja tiedontuotannossa.

Tutkimusavustaja, KM Eveliina Ylitälo, valmistui Oulun yliopiston Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnasta sukupuolentutkimus pitkänä sivuaineenaan. Hän osallistui kaikkiin kolmeen NOS-HS-

hankkeen järjestämään työryhmätapaamiseen ja laati näitä koskevan hankepuheenvuoron kuvaukseen.

Tutkijatohtori, FT Anna Reetta Rönkä sukupuolentutkimuksen oppiaineesta Oulun yliopiston Kasva-

tustieteiden ja psykologian tiedekunnassa on toiminut aktiivisesti Arktisen tutkijana viimeisten viidentoista vuoden ajan muun muassa Pohjois-Suomen kohorttitutkimusaineiston kautta. Rõngån tutkimus kohdentuu yksinäisyyteen ja Arktisuuteen.

KIRJALLISUUS

- Acker, Joan (2006) Inequality Regimes: Gender, Class, and Race in Organizations. *Gender & Society* 20:4, 441–464. <https://doi.org/10.1177/0891243206289499> (haettu 21.3.2024).
- Duarte, Melina, Losleben, Katrin & Fjørtoft, Kjersti (toim.) (2023) *Gender Diversity, Equity, and Inclusion in Academia: A Conceptual Framework for Sustainable Transformation* (1st ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003363590> (haettu 23.3.2024).
- Joint Arctic Agenda of the Arctic Five. <https://arcticfive.org/wp-content/uploads/2021/10/Joint-Arctic-Agenda-signed-in-Rovaniemi-Nov-2017.pdf> (haettu 23.3.2024).
- Knobblock, Ina (2022) *Writing-Weaving Sámi Feminisms: Stories and Conversations*. Dissertation. Lund: Lund University. <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/a581037e-aa70-402d-9eec-72f8e73401c4> (haettu 23.3.2024).
- Oddsóttir, Embla Eir & Ágústsson, Hjalti Ómar (eds) (2021) *Pan-Arctic Report. Gender Equality in the Arctic, Phase 3*. Iceland's Arctic Council Chairmanship and the Arctic Council Sustainable Development Working Group, with the Icelandic Arctic Cooperation Network, the Icelandic Directorate for Equality, and the Stefansson Arctic Institute. <https://arcticgenderquality.network/phase-3/pan-arctic-report> (haettu 23.3.2024).
- SheFigures Nordic: Women in academia. Share of women in professor positions. Fact sheet* (2023). https://www.samfunnsforskning.no/core/english/publications/Infographics/a4_core_faktaflak_shefigures_eng_v6_uu.pdf (haettu 23.3.2024).
- Walby, Sylvia (2020) Varieties of Gender Regimes, Social Politics. *International Studies in Gender, State & Society* 27:3, 414–431. <https://doi.org/10.1093/sp/jxaa018> (haettu 23.3.2024).